

Anders zijn is van iedereen

Gesprekken met schoolgaande jeugd over hetero- en homoseksualiteit

Anders zijn is van iedereen

Gesprekken met schoolgaande jeugd
over hetero- en homoseksualiteit

Samenvatting

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) gaf de Inspectie van het Onderwijs begin 2008 de opdracht rondetafelbijeenkomsten te organiseren met jongeren en experts. Het kabinet maakt zich zorgen over de tolerantie tegenover homoseksuelen in de maatschappij. Om te verkennen of er sprake is van homovijandig gedrag bij de jeugd, heeft een extern bureau gesprekken met jongeren gevoerd. Een selectie van deze gesprekken is weergegeven in deze brochure. In dit verslag worden de meningen van de jongeren verwoord. Daarbij wordt de jongerentaal gebruikt.

In de Nederlandse maatschappij wordt verschillend gedacht over en omgegaan met homoseksualiteit¹. Over het algemeen wordt homoseksualiteit getolereerd, maar daarmee niet geaccepteerd. Dit zou zo zijn als homoseksualiteit gelijkgesteld wordt aan heteroseksualiteit. Jongeren zien homoseksualiteit als één van de diversiteiten waarmee je in aanraking kunt komen. Zij accepteren het feit dat iedereen anders is en dat je op die basis kunt samenleven. Zij doen dat op basis van respect. Respect betekent respect hebben voor mensen met een andere mening of leefwijze en dat je mag zijn wie je bent.

Volgens de jongeren past plagen en pesten in de jeugdcultuur, vooral voor jongens onder elkaar. Als jongeren anderen uitsluiten en/of stelselmatig negatief benaderen, doen ze dat niet zozeer omdat je homo of lesbo bent,

maar omdat ze onzeker zijn over wie ze zijn en/of niet zijn. Wie je bent is geen keuze, hoe je je gedraagt wel. Extreme uitingsvormen worden uitgelegd als onzekerheid. Sommige jongeren geven heel duidelijk aan afstand te willen houden van homoseksualiteit. Echter, zolang jongeren wel tolerant zijn en elkaar met respect benaderen, is er niets aan de hand. Hier wordt wel eens de grens overschreden. Volgens jongeren moet streng worden opgetreden tegen alle personen die te ver gaan in hun plaag- en pestgedrag en daarmee 'anders zijn' niet accepteren.

Jongeren zijn het erover eens dat de omgeving waarin je opgroeit, zowel thuis als op school, belangrijk is voor de mate van acceptatie van 'anders zijn'. Ouders, leraren, leeftijdsgenoten, regio, religie, culturele achtergrond, media: allemaal zijn ze van invloed op de manier waarop jongeren tegen homoseksualiteit aankijken. Ook het geslacht blijkt van invloed: homoseksuele jongens worden vaker uitgesloten dan homoseksuele meiden.

In de omgang met volwassenen (ouders, verzorgers en leraren) komen jongeren vaak in aanraking met vooroordelen en weerstand ten opzichte van 'anders zijn', zoals alloctonen, homo's, lesbo's, et cetera. Volwassenen hebben in de ervaring van jongeren meer moeite met homoseksualiteit dan zichzelf.

¹ Onder 'homoseksuelen' worden homoseksuele mannen en lesbische vrouwen verstaan en onder 'homoseksualiteit' homoseksuele geaardheid.

Belangrijk is het omslagpunt tussen tolerantie en acceptatie van homoseksualiteit. Volgens jongeren kun je elkaar accepteren zonder het eens te hoeven zijn over hoe de ander zijn leven leeft. Je doet dat op basis van respect. Wel is kennis over de ander en de leefwijze van de ander daarbij nodig. Homoseksualiteit blijkt voor jongeren meestal geen probleem, maar zodra dit principeel tegen je eigen normen en waarden ingaat of iemand je probeert te overtuigen van zijn visie, wordt het ingewikkeld. Acceptatie wordt dan lastiger.

Als niet met jongeren gepraat wordt over dit omslagpunt, is acceptatie moeilijk te bereiken. Het maakt volgens jongeren dan ook uit voor de mate waarin homoseksualiteit geaccepteerd wordt op school, hoe de schoolcultuur vormgegeven is en hoe er om wordt gegaan door alle betrokkenen met personen die 'anders zijn'. Uit onderzoek van de Nationale Jeugdraad² en de gesprekken met jongeren blijkt dat in de praktijk weinig scholen homoseksualiteit bespreekbaar maken.

Jongeren vinden het belangrijk dat je op school veilig kunt zoeken naar je identiteit en dat je jezelf mag zijn. Dat als je homo of lesbo blijkt, je daar veilig voor uit kunt komen op school. Daarbij horen ook duidelijke regels en kaders waarbinnen dit plaatsvindt. Ook als je 'anders' bent dan de doorsnee jongere verdien je respect en veiligheid. Om

deze open en veilige cultuur te creëren is het volgens jongeren belangrijk dat de school een platform is waarin een diversiteit van mensen, opvattingen en geloven een plek hebben. Daarbij is het praten in termen van respect over onderwerpen als homoseksualiteit van essentieel belang.

Het bespreekbaar maken van tolerantie en acceptatie voor 'anders zijn' en leren over respect voor elkaar heeft veel impact voor de samenleving in de toekomst. In het kader van de wetgeving tegen discriminatie en de wens van de overheid om alle jongeren burgerschapscompetenties aan te leren, is het volgens de jongeren hoog tijd voor zo'n respectcultuur. Jongeren zien graag dat schoolbesturen een standpunt innemen en regels bepalen over hoe iedereen op hun scholen met elkaar moet omgaan en hierop toezien.

² 'Seksualiteit en Tolerantie. Homo-emancipatie op school', Nationale Jeugdraad, 2006.

Volgens jongeren zou het goed zijn als erop wordt toegezien dat elke school dit doet en dat in het lesaanbod van burgerschapscompetenties de Grondwet artikel 1 en de Algemene wet gelijke behandeling (AWGB) een prominente plaats innemen.

Echte voorlichting over en agenderen van 'anders zijn' en alles wat daarbij hoort en dus respect verdient, is een eigen taak van de school. Een veilige schoolcultuur kan in samenspraak met leerlingen, leraren en anderen worden gevormd. Hierover kan verantwoording worden afgelegd aan ouders en leerlingen, maar ook aan de Inspectie van het Onderwijs.

De Inspectie van het Onderwijs wil met deze brochure, op een manier zoals jongeren dat zelf hebben verwoord, niet alleen de kennis over dit onderwerp vergroten, maar ook scholen en bestuurders handvatten bieden om homoseksualiteit bespreekbaar te maken.

Homovijandig gedrag onder jongeren kan helaas nooit helemaal uitgesloten worden. Maar door homoseksualiteit bespreekbaar te maken binnen een veilige, open en respectvolle schoolcultuur kunnen het begrip en de tolerantie voor 'anders zijn' toenemen.

**'HET LIGT AAN
GENERATIES,
HET BEGINT STEEDS
NORMALER TE
WORDEN.'**

Aanleiding

Volgens dit kabinet lijkt het alsof de tolerantie ten opzichte van homoseksuelen afneemt in de maatschappij. Regelmatig bespreekt de Tweede Kamer het onderwerp 'homo-emancipatie'. Hoewel de tolerantie ten opzichte van homoseksuelen in de afgelopen decennia is verbeterd, maakt het kabinet zich zorgen over intimidatie en geweldsincidenten, de meldingen van discriminatie en uitingen van homohaar op het internet. Het gebruik van 'homo' als scheldwoord op school en op straat lijkt de gewoonste zaak van de wereld³.

Voor dit kabinet is het van belang dat zij scherp blijft toezien op het tegengaan van homovijandig gedrag⁴ en de sociale acceptatie van homoseksuelen bevordert.

Het kabinet verbreedt en versterkt zijn inzet op deze terreinen in deze kabinetsperiode. Het wil meer aandacht geven aan het belang van respect voor verschil, de dialoog erover en de veiligheid van de homoseksuelen op school. Minister Plasterk gaf de Inspectie van het Onderwijs de opdracht gesprekken te houden met ervaringsdeskundigen over het mogelijke probleem van homovijandig gedrag binnen het onderwijs. Dit is gebeurd in twee rondetafelgesprekken, één met jongeren en één met beleidsmakers en uitvoerders die betrokken zijn bij dit onderwerp. In de voorbereiding hiervan bleken aard en omvang van homovijandig gedrag onder jongeren niet scherp. De politie kon geen duidelijke cijfers geven en er is binnen het

onderwijs nog weinig onderzoek gedaan onder heterojongeren en jongeren die nog niet uit de kast zijn gekomen.

Daarom heeft de inspectie besloten via een aantal inventariserende gesprekken eerst in kaart te brengen of jongeren een probleem hebben met homoseksualiteit en of er sprake is van homovijandig gedrag. Deze gesprekken zijn gevoerd door een extern bureau, namelijk bureau Keesie.

De definitie van homovijandig gedrag die is aangehouden, is gepubliceerd in 'Discriminatie in de buurt' van het Landelijk Bureau Racismebestrijding (nu artikel1) geschreven in opdracht van het Nationaal Platform voor overleg en samenwerking tegen Racisme en Discriminatie (NPRD).

Homovijandigheid wordt ook wel homofobie genoemd en betekent: sterke afkeer van, of zelfs angst voor homoseksueel gedrag en homoseksuelen. In ernstige gevallen kan de afkeer overgaan in haat 'homohaar', en geweld tegen homo's ('potenrammen').⁵

Met het begrip homoseksualiteit worden zowel homoseksuele mannen als lesbische vrouwen bedoeld. Daar waar onderscheid is, wordt dat ook apart benoemd.

Omdat de inspectie het belangrijk vindt dat scholen kennis nemen van de meningen van jongeren heeft zij deze brochure van gemaakt.

3 Fragment uit een brief naar de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal op 9 november 2007 door minister Plasterk.

4 Fragment uit de Nota 'Gewoon Homo zijn', p.49.

5 Uitgave 2004, definitie is te lezen op pagina 11, de gehele publicatie is te vinden via www.art1.nl.

Met deze brochure wil de inspectie dan ook de kennis vergroten over de jeugdcultuur in relatie tot dit thema bij (school)bestuurders en scholen op een manier zoals jongeren dit zelf hebben verwoord. En hen tevens handvatten aanreiken om diversiteit en daarbinnen homoseksualiteit bespreekbaar te maken op scholen.

Leeswijzer

Deze brochure gaat over homoseksualiteit in de jeugdcultuur. Alle citaten komen letterlijk uit de gesprekken met jongeren en staan in dit stuk cursief. Zij zijn hier ter illustratie en verheldering opgenomen.

De tekst is geschreven door een extern bureau, dat vanuit respect voor deze jongerencultuur het verhaal door de jongeren laat vertellen.

In het taalgebruik van jongeren zijn de woorden 'homo' en 'lesbo' normale woorden. Daarom worden deze bewoordingen in het vervolg van deze brochure gebruikt.

De indeling van de hoofdstukken volgt de opbouw van de gespreksleidraad waarmee gewerkt is.

Eerst wordt uitleg gegeven over de opzet van de gespreksrondes en de rondetafel met de jongeren, dan volgt een korte inleiding op het thema. Vervolgens beschrijft hoofdstuk 1 de omgang tussen mensen in het algemeen en tussen jongeren in het bijzonder. In dit hoofdstuk gaat het over het verschil tussen jongens en meiden en de manier waarop jongeren omgaan met mensen die 'anders zijn', zoals homo's, lesbo's, allochtonen en hoogbegaafden.

Tevens worden de sleutelwoorden uitgelegd die de jongerencultuur kenmerken: respect en gezelligheid. In hoofdstuk 2 staat de ontwikkeling centraal van de identiteit en de rol die seksualiteit daarin speelt. De verschil

len tussen jongens en meiden worden hier besproken. Hoofdstuk 3 is gewijd aan plagen en pesten. Wat is dat eigenlijk? Waarom doen jongeren het en in welke vormen komt het voor? En wat doet dat met jongeren? Hoofdstuk 4 beschrijft wat een jongere (al dan niet uit de kast) tegenkomt op school en thuis. Hoofdstuk 5 beschrijft de rol van school. In hoofdstuk 6 worden de conclusies beschreven en aanbevelingen van de jongeren gegeven. Deze zijn bedoeld om de acceptatie van homoseksualiteit (en daarmee 'anders zijn') te ontwikkelen binnen de schoolcultuur.

Aan het eind van ieder hoofdstuk is onder het kopje 'kortom' de conclusie te lezen van dat hoofdstuk.

Opzet gespreksrondes en rondetafel met jongeren

De Inspectie van het Onderwijs heeft een extern bureau opdracht gegeven inventariserende gesprekken met jongeren te voeren over hetero- en homoseksualiteit in de jeugdcultuur. De gesprekken met jongeren zijn een verkenning en dienen als input voor een grootschalig onderzoek naar dit onderwerp, dat gepland staat voor eind 2008 en begin 2009.

De volgende vragen stonden centraal:

Wat betekent homovijandig gedrag voor jongeren, wanneer is hier sprake van, hoe uit zich dit en in hoeverre blijkt dit een probleem in het privé- en publieke domein (met nadruk op onderwijs)? Als er een probleem is, wat zijn aanknopingspunten voor oplossingen? En kan toezicht hieraan bijdragen?

Om de vragen te kunnen beantwoorden, hebben, voorafgaand aan het rondetafelgesprek, zes groepsgesprekken plaatsgevonden. Dit gebeurde met behulp van een gespreksleidraad. De gesprekken stonden onder leiding van gespreksleiders die kennis hebben van en ervaring hebben met de jeugdcultuur.

Doelgroep

Tijdens deze inventariserende gesprekken is gesproken met jongeren in de leeftijd van 14 tot en met 18 jaar. De voordien sluimerende gevoelens – zowel homofoob als homoseksueel – zijn voor de jongeren in deze leef-

tijdsgroep volop in beweging en zich aan het uitkristalliseren. Op jongere leeftijd komen gevoelens rond (homo)seksualiteit ook voor, maar meer sluimerend en slechts bij een deel van de jeugd. Op oudere leeftijd (boven de 18 jaar) zijn 'de kaarten geschud' en gaan de reacties vooral over het verdedigen en motiveren van de posities die ze als jongere hebben ingenomen.

De uitkomst van de groepsgesprekken is in een afsluitend rondetafelgesprek getoetst. Hierbij was de hele doelgroep (13 tot 24 jaar) betrokken. Er waren hetero-, homo- en lesbische jongeren aanwezig, evenals vertegenwoordigers van het LAKS, JOB en Expresso. In het rondetafelgesprek was een derde van de groep homo of lesbo.

Regio en groepssamenstelling

De gesprekken zijn gevoerd in twee regio's. Als grootstedelijk gebied is gekozen voor Amsterdam. Als provinciale regio (en centrum van vele omliggende dorpen) is gekozen voor Nunspeet.

Per regio zijn drie groepsgesprekken van negentig minuten gevoerd. De eerste groep bestond uit alleen jongens, de tweede uit alleen meisjes en de derde groep was gemengd. In totaal hebben 59 jongeren, afkomstig van negentien scholen, deelgenomen aan de zes inventariserende gesprekken.

De respondenten zijn willekeurig geselecteerd via een straatselectieproces. Getrainde selecteurs hebben jongeren aangesproken op straat, rondom scholen en op centrale punten, zoals trein- en busstations. Een aantal heeft afgezien van deelname. Redenen daarvoor waren: geen interesse in het onderwerp, andere afspraak op dat tijdstip, wordt thuis niet goed gevonden en/of moeite met de video-opname tijdens het rondetafelgesprek.

Voor alle groepen golden de volgende selectiecriteria⁶:

- een mix van allochtoon en autochtoon;
- een variatie in opleiding (vmbo, havo, vwo, mbo);
- een variatie in schooltype (gemengde, 'witte en 'zwarte scholen');
- een variatie in levensbeschouwingen of overtuigingen (christelijk, islamitisch, liberaal).

De bovenstaande categorieën waren vertegenwoordigd in alle gesprekken.

Tijdens de inventariserende gesprekken is niet gevraagd naar seksuele geaardheid van de deelnemers, omdat het hier ging om het in kaart brengen van de hele jeugdcultuur en niet van een aparte groep. Allen zijn gestimuleerd actief deel te nemen aan het gesprek, met respect voor eventuele gevoeligheden rondom dit onderwerp. Zij kenden vooraf het onderwerp van gesprek.

Na de inventariserende groepsgesprekken is ze gevraagd ook mee te doen aan het rondetafelgesprek. De ouders en de school werden met een brief van de Inspectie van het Onderwijs op de hoogte gebracht van de aanleiding, doelstelling en het onderwerp daarvan. Niet alle jongeren konden of wilden nogmaals deelnemen aan een gesprek. Aan dit afsluitende rondetafelgesprek deden in totaal 33 jongeren mee uit beide regio's, aangevuld met homo- en heterojongeren elders uit het land en de vertegenwoordigers van de landelijke belangenorganisaties als JOB, Laks en Expresszo.

Uit de inventariserende gesprekken in de regio's en het rondetafelgesprek vloeiden dezelfde conclusies voort. Doordat er aparte gesprekken met jongens en meisjes waren, kwamen beide groepen in die gesprekken goed aan bod. In de gemengde groepen werd bevestigd wat in de aparte groepen was gezegd. Tijdens het rondetafelgesprek waren de jongens meer aan het woord. Binnen die groep speelt het onderwerp dan ook een grotere rol.

Het tweede rondetafelgesprek met beleidsmakers en uitvoerders maakt geen onderdeel uit van deze verkennende gesprekken. Dit is dan ook niet verwerkt in deze brochure.

Inleiding

Wat zegt de wet?

De Grondwet is een wet waarin in beginsel de verhouding tussen de overheid en de burger wordt geregeld. Steeds vaker worden de bepalingen in de Grondwet ook gebruikt om de verhouding tussen burgers onderling te reguleren.

Art 1. Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.

Ook artikel 1 van de Algemene wet gelijke behandeling (AWGB) is hier van toepassing:

Hoofdstuk 1 Gelijke behandeling van personen ongeacht hun godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat.

Art 1. In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- a) onderscheid: direct en indirect onderscheid, alsmede de opdracht daartoe;*
- b) direct onderscheid: onderscheid tussen personen op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat;*
- c) indirect onderscheid: onderscheid op grond van andere hoedanigheden of gedragingen dan die bedoeld in onderdeel b, dat direct onderscheid tot gevolg heeft.*

Burgerschapscompetenties?

Scholen moeten het 'actief burgerschap en de sociale integratie' van leerlingen bevorderen. Het creëren van een leeromgeving waarin zij burgerschapscompetenties leren, moet er toe leiden dat zij actieve en sociale burgers worden en blijven. Dit is terug te vinden in de kerndoelen die zijn vastgesteld door het ministerie van OCW⁷:

*'De leerling leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen, en leert de betekenis voor de samenleving te zien van respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen.'*⁸

7 De kerndoelen worden genoemd in de Wet op het voortgezet onderwijs, in dit geval artikel 11b. Ze worden vastgesteld in ondergenoemd besluit, openbaar gemaakt in het Staatsblad 2006, nr. 316, zie bijlage.

Besluit van 7 juni 2006, houdende vaststelling van de kerndoelen voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs alsmede aanpassing van het Inrichtingsbesluit W.V.O. (Besluit kerndoelen onderbouw VO).

Citeertitel: Besluit kerndoelen onderbouw VO.

De kerndoelen, bedoeld in de artikelen 11b en 11e van de wet, worden vastgesteld als aangegeven in de bij dit besluit behorende bijlage.

8 Toezicht op Burgerschap en Integratie van de Inspectie van het Onderwijs, punt 43, pagina 14.

De Nederlandse wet is er duidelijk over:

*Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.*⁹

Tolerantie voor homoseksualiteit is in ons land geen issue meer. Roze zaterdagen, gayprides en huwelijken van paren van gelijk geslacht: onze jongeren groeien op in een samenleving waarin homoseksualiteit normaal is en niet meer als afwijkend wordt gezien. Toch blijken we in Nederland niet altijd zo tolerant te zijn ten opzichte van mensen die 'anders zijn', zoals allochtonen, homoseksuelen, orthodox gelovigen, gehandicapten, et cetera. Volgens jongeren wordt de mate waarin homoseksualiteit geaccepteerd wordt met name bepaald door de manier waarop de samenleving omgaat met verschillen tussen mensen. Hoeveel ruimte hebben mensen om 'anders te zijn' dan de norm?

Tolerantie en acceptatie zijn de basis van een succesvolle samenleving. Volgens jongeren kun je elkaar accepteren zonder dat je het eens hoeft te zijn met de manier waarop een ander zijn leven leeft. Acceptatie is ook accepteren dat de ander anders is en er een andere levensstijl op na houdt.

Respect voor mensen die anders zijn dan jij ligt daaraan ten grondslag. In de jongerencultuur is respect voor jezelf en voor de ander een belangrijk thema. Respect voor de ander betekent dat je elkaar niet hoeft te overtuigen van je gelijk, maar dat de ander mag zijn wie hij is. Dat dit soms tot lastige situaties leidt, is onvermijdelijk. Niet veel moeten hebben van homoseksualiteit en afstand willen houden van homoseksuelen kan overslaan in homovijandig gedrag, maar dat hoeft niet. Jongeren voorspellen dat over een aantal generaties homoseksualiteit geen issue meer is.

Iedereen heeft het recht zichzelf te zijn zonder daarbij de ander te kwetsen. Homoseksualiteit blijft daarom een belangrijke issue voor iedereen, niet alleen voor homoseksuelen. Want anders zijn is van iedereen.

Hoe gaan we met elkaar om?

In de jongerencultuur is 'anders zijn' heel gewoon. Iedereen wijkt wel ergens af van de norm. Als je weet wie je bent of er naar op zoek bent, en er ook naar leeft, verdien je respect. In het boek 'Generatie Einstein. Slimmer, sneller en socialer' (Boschma & Groen, 2006) komt deze basishouding in gesprekken met jongeren over allerlei onderwerpen telkens terug. De kernvraag in de gesprekken over hetero- en homoseksualiteit met jongeren was: hoe gaan we met elkaar om?

De maatschappij

Op het eerste gezicht wordt homoseksualiteit in Nederland heel normaal gevonden, maar tegelijk zie je op individueel niveau, met name in de media, intolerantie: meldingen van homohaar, bepaalde gedragscodes van scholen, discussies over het homohuwelijk, enzovoorts. Jongeren worden onvermijdelijk met die paradox geconfronteerd.

'HOMOSEKSUALITEIT IS NIET IETS WAT IN NEDERLAND OVER HET ALGEMEEN NORMAAL WORDT GEVONDEN OM MEE TE GEVEN AAN JE KINDEREN OF OM LES IN TE GEVEN. DAAROM ONTBREEKT HET IN DE SCHOOLBOEKEN. WIJ KUNNEN HIER NU WEL MET ZIJN ALLEN ROEPEN DAT WIJ VINDEN DAT ACCEPTATIE OP SCHOLEN NORMAAL MOET ZIJN, MAAR DAT IS NIET WAT ER GEBEURT EN WAT MENSEN GEWEND ZIJN.'

**'IK MOET EERLIJK ZIJN,
HET IS EEN KWESTIE
VAN OMGEVING, HOE
JE OUDERS JE
OPVOEDEN. MIJN
VADER ZEGT ALTIJD
DAT HOMO'S
NIET KUNNEN.'**

Jongeren van nu groeien op in een maatschappij waarin met name de volwassenen ambigu zijn als het gaat om de acceptatie van homoseksualiteit. Enerzijds is de norm dat homoseksuelen gelijk zijn aan heteroseksuelen (acceptatie). Anderzijds zijn er genoeg voorbeelden van uitingen waarin homoseksuelen als afwijkend worden gezien en blijft het bij tolerantie. In een onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)¹⁰ blijkt dat er wel een brede acceptatie is onder de bevolking, maar ook dat uit de ervaringen van homoseksuelen blijkt dat er knelpunten zijn. Onderzoeker Saskia Keuzenkamp maakt hier een onderscheid in 'doegedrag' en 'zeggedrag'. Volgens haar is goed denkbaar dat (een deel) van de mensen zegt homoseksualiteit te accepteren (zeggedrag) – omdat men weet dat dat nu eenmaal zo hoort – terwijl ze eigenlijk problemen hebben met homoseksualiteit (doegedrag). De Nationale Jeugdraad¹¹ geeft na onderzoek aan dat jongeren homoseksualiteit niet volledig accepteren, maar ook niet duidelijk afwijzen. Veel jongeren hebben geen mening of hebben er nog nooit over nagedacht of gepraat. Volgens de Jeugdraad biedt dit scholen de kans het onderwerp te bespreken, voordat vooroordelen een grotere rol in hun beeldvorming gaan spelen.

De vraag is in hoeverre jongeren bepaald worden door hun omgeving in de beeldvorming over homoseksualiteit. Tolerantie betekent dat je homoseksualiteit openlijk goedkeurt, maar wel als afwijkend ten opzichte van heteroseksualiteit beschouwt. Acceptatie houdt in dat je homoseksualiteit als gelijkwaardig aanvaardt. Maar waar ligt het omslagpunt naar acceptatie?

Verskil tolerantie en acceptatie

to·le·ran·tie (dev)

1. verdraagzaamheid jegens andersdenkenden
2. (toleranties) (techniek) toegestane afwijking van bepaalde norm

ac·cep·ta·tie (dev; acceptaties) aanvaarding

(Bron: Dikke Van Dale)

Invloed van omgeving

Ouders, leraren, leeftijdsgenoten, regio, religie en de media zijn allemaal van invloed op de beeldvorming van jongeren en homoseksualiteit.

Jongeren ervaren op dit onderwerp een generatieverschil. Volwassenen hebben in de beleving van jongeren vaak meer moeite met homoseksualiteit, voor dan wel tegen zijn, dan zijzelf.

'Mijn vader en mijn broertje zijn absoluut tegen. Mijn moeder niet. Die heeft veel homoseksuele vrienden. Mijn vader wil daar nooit mee naartoe.'

'Mijn moeder is juist weer tegenovergesteld. Zij roept tegen iedereen die het wil horen dat haar zoon homo is. Toen ik aangaf niet op straat hand in hand met mijn vriend te willen lopen, omdat ik niet altijd zin heb in de eventuele reacties, zei ze dat ik een probleem had. Ik zou mezelf niet accepteren.'

'Mijn ouders zouden het echt niet accepteren. En ik ook niet. Kijk, ik heb wel respect voor jou, maar ik heb het liever niet. Ik zeg gewoon 'ik wil niks met jou te maken hebben'. Gewoon afstand. Iets in mij van binnen zegt: NEE klaar.'

10 'Monitoring van sociale acceptatie van homoseksuelen in Nederland.' Onderzoek door Prof. Dr. S. Keuzenkamp in opdracht van SCP, 2007.

11 In onderzoek 'Seksualiteit en Tolerantie. Homo-emancipatie op school' Nationale Jeugdraad, 2006.

'Ik denk dat mijn broer wel het huis uit zou moeten als die homo blijkt te zijn.'

'JE MERKT AAN DE JONGERE GENERATIE DAT ZE HET MEER ACCEPTEREN EN STEEDS MEER KIEZEN VOOR ZICHZELF. DE OUDERS EN OPA'S EN OMA'S VINDEN HET NOG MOEILIK OM ERMEE OM TE GAAN.'

'Het ligt aan generaties, het begint steeds normaler te worden.'

Het verschil in omgang met homoseksualiteit tussen volwassenen en jongeren zien jongeren ook op school terug. In de klas wordt er meestal niet openlijk over gediscussieerd. Regio en religie zijn van invloed op de mening en gevoelens van jongeren over homoseksualiteit. Deze invloed kwam in de gesprekken steeds terug, onder andere de verschillen tussen de grootstedelijke en provinciale regio. In een provinciale regio is homoseksualiteit meer verborgen en onuitgesproken dan in een grootstedelijke regio. Ook leven er meer vooroordelen.

'Homo's? Nee die hebben we hier niet!'

'Ik heb hier echt nog nooit over gepraat of nagedacht.'

'Vroeger was het toch een ziekte? Voor sommige is dat nog steeds zo hoor!'

'Je moet je gevoelens gewoon onderdrukken en normaal doen!'

'Homo's? Komt dat niet veel meer voor in steden enzo?'

Het sociale netwerk in de provinciale regio is veel kleiner dan in een grootstedelijke regio en te klein om een aparte homocultuur te laten bestaan. In grootstedelijke regio's kun je daarnaast veel gemakkelijker 'verdwijnen' en zijn de meeste inwoners aan het idee gewend. In een provinciale regio is de sociale controle veel groter en weet iedereen alles van elkaar en kun je minder makkelijk, zoals de jongeren dat uitlegden, 'anders zijn'.

'Amsterdam is toch anders dan opgroeien in een christelijk dorp. In Amsterdam kan en mag alles.'

Invloed van religie

Ook worden verschillen door de jongeren verklaard uit de soms extreme invloed van religies die een verschillende stempel op de beeldvorming over homoseksualiteit drukt. Maar als het gaat over respect, vallen verschillen tussen mensen weg. Bij respect hebben voor elkaar hoort ook dat de essentie van de eigen religie boven culturele meningsvorming uitgaat: vrijheid van de atheïst, de naastenliefde van de Bijbel en het respect voor de vreemdeling van de Koran. Je kunt respect voor elkaar hebben en toch een andere mening.

'God keurt het af als twee mannen samen met elkaar een seksuele relatie hebben. Maar we zijn allemaal een kind van God, dus zij ook. Maar het is wel iets werelds en dus af te keuren.'

'In mijn cultuur wordt het echt niet geaccepteerd. Mijn ouders zouden hele erge dingen doen met mij.'

Jongerencultuur: respect en gezelligheid

De jongerencultuur is door twee sleutelwoorden te typeren: respect en gezelligheid. Respect voor jezelf en voor elkaar zodat het samen gezellig is. Gezellig betekent niet dat je dezelfde dingen moet doen of dezelfde mening moet hebben. Jongeren maken het gezellig en alleen van daaruit kan het juiste respect ontstaan. Dat betekent dat jongeren hun eigen mening op waarde schatten en niet bezig zijn anderen daarvan te overtuigen. Diversiteit kan zorgen voor meer begrip voor de ander, mits respect centraal staat in de omgang. Respect garandeert een mooie toekomst, omdat tolerantie voor verschil daarmee voor jongeren onlosmakelijk verbonden is.¹²

'HOE IEMAND OOK IS, JE MOET ER WEL RESPECT VOOR HEBBEN.'

'Ik denk dat je je niet teveel moet focussen op een groep, je moet gewoon respect hebben voor iedereen.'

'Er zijn zoveel dingen die je kunt hebben, behalve homo zijn, waardoor je niet geaccepteerd wordt. Ook die jongeren moet je steunen. Die hebben het net zo zwaar en misschien zelfs wel zwaarder.'

'Samen je eigen dingen doen, dat is gezellig!'

Voor jongeren is respect niet iets wat je jezelf kan toe-eigenen of eisen dat iemand het voor je heeft, maar iedereen kan het wel uitdelen en krijgen. Je kunt respect niet opbouwen of verdienen op basis van status, hiërarchie, positie of leeftijd.

¹² Generatie Einstein. Slimmer, sneller en socialer. Boschma & Groen, 2006.

Begripsverwarring

In gesprekken tussen volwassenen en jongeren is er vaak onduidelijkheid over de betekenis van de woorden 'respect' en 'gezelligheid'. Dit kan leiden tot onbegrip.

Respect volgens de Dikke Van Dale

Respect

eerbied uit hoogachting of angst

Respectabel

1. (van personen)eerbiedwaardig
2. (van zaken)prijzenswaardig
3. (van zaken)door grootte, groot in aantal indrukwekkend

Respect volgens jongeren

Respect

voor alles wat nou eenmaal bestaat

Respectabel

Iedereen die weet wie hij is, dan wel daarnaar op zoek is, en daar ook naar leeft.

Gezelligheid volgens de Dikke Van Dale

Gezellig

1. aangenaam van sfeer
2. (informeel) onderhoudend

Gezelligheid

1. aangenaam verkeer, genoeglijk samenzijn

Gezelligheid volgens jongeren

Gezellig

Samen, maar niet gelijk

Gezelligheid

In respect samenzijn en allemaal jezelf zijn en doen waar je zin in hebt

Respect voor verschil

Homoseksualiteit is voor jongeren geen probleem, maar zodra het principieel tegen de eigen normen en waarden ingaat, wordt het ingewikkeld. Wanneer niet met deze jongeren gepraat wordt, is acceptatie moeilijk te bereiken. Door op een respectvolle manier het gesprek aan te gaan, kan acceptatie ontstaan. Respect hebben geldt namelijk ook voor mensen met een andere mening, die bijvoorbeeld uitgesproken tegen homoseksualiteit zijn en die afstand willen houden. Daar ligt het omslagpunt tussen tolerantie en acceptatie. Acceptatie is dan, als niet met jongeren gepraat wordt, moeilijk te bereiken. Het maakt volgens de jongeren voor de acceptatie van homoseksualiteit ook uit hoe de samenleving waarin je leeft omgaat met verschillen tussen mensen.

Alles in hokjes

Voor jongeren is het heel normaal om te gaan met leeftijdsgenoten uit verschillende culturen en met verschillende achtergronden. Het is de dagelijkse realiteit als ze om zich heen kijken. Het begrip 'multiculturele samenleving' vinden ze dan ook maar raar. Door een bepaald aspect van de samenleving een aparte term te geven, krijgt het een nadruk die het in de ervaring van jongeren zwaarder maakt om ermee om te gaan. Zolang mensen je niet lastigvallen (en respect tonen wanneer je afstand wil houden) is het verrijkend om met allerlei mensen (arm, rijk, jong, oud, homo, lesbo, wit, zwart) om te gaan.

Volgens jongeren is het nodig om eerst respect voor jezelf te hebben. Hoe meer diversiteit in je omgeving, bijvoorbeeld op school, hoe makkelijker het wordt om om te gaan met verschillen. Respect betekent ook dat één bepaalde (minderheids)groep niet meer aandacht krijgt dan andere groepen.

Kortom

In de Nederlandse maatschappij wordt verschillend omgegaan met homoseksualiteit. Volgens jongeren is dit typisch voor de wijze waarop Nederland omgaat met mensen die 'anders zijn'. Tolerantie is openlijk goedkeuren, maar wel als afwijkend zien. Acceptatie gaat om iemand als je gelijke zien. Jongeren zijn gewend om respect te hebben voor iemand die echt zichzelf is. Door op dit fundament van respect (mogen zijn wie je bent) het gesprek te voeren, ontstaat acceptatie. Dit gaat verder dan tolerantie.

Ontwikkeling van identiteit

Opgroeien is experimenteren om te ontdekken wie je bent. Met name op de middelbare school word je geconfronteerd met leeftijdsgenoten die dit proces allemaal op een andere manier doorlopen. In de gesprekken legden de jongeren uit dat er een groot verschil is tussen de manier waarop jongens met elkaar omgaan en de manier waarop meiden met elkaar omgaan. Het is interessant om hier dieper op in te gaan, omdat dit alles te maken heeft met de ontdekking van jezelf, hoe je tegenover de ander staat en de rol van seksualiteit daarin.

Jongens

Jongensgroepen ondernemen veel en kletsen daarbij over wat ze doen. Het is leuk om in de vriendengroep elkaar te plagen en uitschelden hoort erbij. Maar dit alles is voor de lol. Wanneer jongens ruzie hebben, zijn ze daar snel weer overheen. Ze zoeken meteen naar een oplossing wanneer een probleem zich voordoet. In groepsverband zijn er dan ook zelden lange ruzies. Samen naar de meiden kijken zorgt direct weer voor een connectie.

'GEWOON, DAN DRINKEN WE EEN BIERTJE EN IS HET OVER.'

Meiden

Meiden gaan heel anders met elkaar om. Binnen meidengroepen wordt veel over gevoelens gepraat en soms ook geknuffeld. Als zij ruzie hebben, is dat niet zomaar opgelost. Ruzies duren lang, maar meiden weten vaak na een tijdje niet meer waar het over ging. Ze praten hier graag lang over door en hoeven niet per se een oplossing te vinden.

'Ik heb al maanden ruzie met mijn beste vriendin. Waarover weet ik niet meer.'

Jongens en meiden

Meiden en jongens samen in een groep lopen tegen deze verschillen aan. Dit is niet alleen lastig, maar ook leuk. De rollen binnen zo'n groep zijn duidelijk verdeeld:

'Meiden zorgen voor de verhalen, jongens zorgen voor het eten en drinken.'

Binnen zulke gemengde groepen ontdekken jongeren hun 'man zijn' dan wel 'vrouw zijn'. Je gedragen volgens zulke typeringen is dan de norm. Sommige meiden vinden het echter leuk zich zo te gedragen dat ze eigenlijk beter bij het andere geslacht passen. De 'tomboys' of 'jongensmeiden' doen stoer en voelen zich lekker bij de rechte doorzee jongens.

Gezamenlijk doel

De verschillen tussen jongens en meiden (en andere verschillen, zoals afkomst of religie) vallen weg als zij een gezamenlijk doel nastreven, bijvoorbeeld een project voor school. De verschillende benaderingen en visies maken het eindresultaat zelfs beter! Een gezamenlijke doel biedt dan ook de kans om acceptatie voor 'anders zijn' binnen en buiten de schoolcultuur te ontwikkelen. Dit draagt bij aan een respectcultuur.

'Het is toch altijd zo als je een gezamenlijk doel hebt dat de saamhorigheid dan beter is. Als Nederland speelt staat iedereen erachter en dan sta je toch ook te springen met allerlei mensen die je niet kent. Het is juist de bedoeling dit te creëren, dat dit gevoel na het project blijft. Als je opdracht ingeleverd is en het cijfer binnen is, dat je je dan ook nog steeds samen beter voelt.'

Seksuele gevoelens van jongens

Voor jongens wordt de onderlinge verbondenheid vooral bepaald door een gedeelde interesse in het andere geslacht. Zij voelen

zich hierdoor sterk en goed. Het samen over de meiden hebben, versterkt dit gevoel. Als binnen een vriendengroep een jongen homo blijkt te zijn, valt hij direct buiten de groep. Hij voelt zich aangetrokken tot dezelfde sekse en wordt daarmee zelfs als bedreigend ervaren. Als die jongen onverwacht homo blijkt te zijn, is dat in meer of mindere mate een vernedering voor het mannelijke geslacht in het algemeen en verraad voor de vriendschap in het bijzonder. De jongen zal vaak een gevoelsmatige afstand ervaren met zijn oude vrienden en valt buiten jongensgroepen in het algemeen. Sommige jongens zeggen dat zij min of meer een fysieke afkeer ervaren.

'PRIMA, ALS ZE MAAR UIT MIJN BUURT BLIJVEN.'

'Prima, als ze hun handen maar thuis houden.'

'Ik vind het niet erg, als ik het maar niet zie.'

'Als er een homo achter me loopt, dan weet ik dat ie naar mijn kont kijkt met dezelfde energie als ik naar een mooi meisje zou kijken. En ik ken die energie, dus ik voel hoe hij naar me kijkt.'

Seksuele gevoelens van meiden

Meiden zijn minder op het andere geslacht gericht dan jongens. Zij richten zich op de eigen gevoelens en praten hier onderling vaak en uitgebreid over. Hierdoor ontstaat een sterke binding binnen de meidengroep. Een jongen die homo blijkt te zijn, kan vaak aansluiting vinden bij meidengroepen, omdat hij het praten over zijn gevoelens herkent. Een meisje dat lesbisch blijkt te zijn, wordt binnen de meidengroep niet als bedreigend ervaren en kan nog steeds praten over haar gevoelens.

'MEIDEN ACCEPTEREN HET MAKKELIJKER ALS EEN VRIENDIN LESBISCH BLIJKT TE ZIJN, DAN JONGENS EEN VRIEND.'

Zoenen in het openbaar?

Uitingen van affectie in het openbaar hoeven van jongeren niet zo nodig, ongeacht of het een hetero- of homostel betreft. Daarmee lijken jongeren een stuk minder tolerant dan volwassenen: slechts 16 procent van de volwassenen vindt het aanstootgevend als ze een man en een vrouw zien zoenen (Keuzenkamp et al., 2006). De tolerantie van volwassenen voor twee vrouwen of twee mannen die zoenen is ook laag: ruim driekwart van de Nederlanders vindt het aanstootgevend als twee mannen zoenen, een derde als het om twee vrouwen gaat.

Kortom

De jongeren zeggen dat er verschillen zijn in de manier waarop jongens en meiden met elkaar omgaan. Seksuele gevoelens maken deze verschillen interessanter én lastiger. Homoseksualiteit maakt de jeugdcultuur complexer, maar ook rijker. Het dwingt jongeren na te denken over wie ze zijn en waar ze staan.

Deze confrontatie levert vooral voor jongens een ingewikkelde emotie op tussen fysieke lust en fysieke weerzin. Homo's hebben het binnen de jongerencultuur dan ook moeilijker dan lesbo's. Zij ondervinden vaker uitsluiting binnen de jongensgroep en dit kan hun zoektocht naar gelijkgezinden verklaren.

'PRIMA, ALS ZE HUN HANDEN MAAR THUIS HOUDEN.'

Plagen en pesten

In de vorige hoofdstukken hebben we gezien dat respect de jongerencultuur domineert. Dit respect bestaat ondanks verschillen in meningen of gevoelens. Respect gaat niet over homo, lesbo of hetero zijn, maar over de ander en 'anders zijn'. Hoe komt het dan dat er nog altijd geplaagd en gepest wordt?

Opgroeien is lastig en brengt veel onzekerheid met zich mee. Jongeren zijn meedogenloos als het gaat om onzekerheid. Dit leidt tot pesten of gepest worden. Belangrijk hierbij is weerbaarheid: voel je je goed over wie je bent of waai je met alle winden mee? Niet jezelf zijn of onzeker over jezelf zijn, betekent dat je geen respect voor jezelf hebt. Jongeren vinden het dan bijna onmogelijk om respect voor een ander te hebben. Wie zeker over zichzelf is pest niet. Wanneer je zeker bent over wie je bent en je daar goed bij voelt, ben je weerbaar tegen geintjes, plagen en pesten. Dan verdien je respect, ook al zijn anderen het niet met je keuze en/of je gedrag eens.

Verschil plagen en pesten

Af en toe een geintje, dat moet kunnen. Maar stelselmatig iemand pesten of uitsluiten kan zeer heftige gevolgen hebben. Dat is volgens jongeren nooit goed te praten.

'Homo's worden uitgescholden om afstand te houden.'

'Als je 'homo-homo' (nichterig, aanstellerig gedrag, red.) doet op school, dan word je 100% zeker gepest.'

'IK ZEG ER ALTIJD WAT VAN ALS HET TE VER GAAT, ONNODIG IS OF NERGENS OP SLAAT. DAT STAAT HELEMAAL BUITEN HOMO OF HETERO ZIJN.'

Plagen is leuk, vooral voor jongens onder elkaar. In de respectcultuur zijn ze voortdurend bezig de grenzen te verkennen van het onverwoestbaar zelfrespect.

Iemand met weinig zelfrespect is angstig en onzeker en dus een bron van vermaak: hij kan gepest worden, zeggen de jongeren. Dat is niet altijd serieus bedoeld, maar komt voor het slachtoffer wel hard aan. Pesten wordt door de pester als leuk ervaren, vooral als iemand angstig en onzeker is en buiten de groep valt. Ontdekken dat je homoseksueel bent, leidt tot veel onzekerheid. Als je je dan ook nog excentriek gedraagt, is er een grote kans dat je het mikpunt wordt van pesterijen. Excentriek gedrag zien de jongeren als een uiting van onzekerheid.

Veel leuker is het om de held in jezelf aan te spreken: namelijk door op te komen voor iemand die gepest wordt: 'Dat geeft echt een heel goed gevoel'. Hoeveel vrijheid daarvoor is, ligt aan de norm in de omgeving, de grens van toelaatbaar gedrag.

'Hé homo!'

'Homo' is een geaccepteerd woord in de jeugdcultuur en een veelgebruikt scheldwoord. Je kunt het tegen iedere jongen roepen en heeft voor hetero's weinig betekenis. Ook homo's zeiden wel 'gewend' te zijn aan dit woord en het zelfs soms zelf te gebruiken. De associatie van het scheldwoord blijft negatief en staat voor mietje, slappeling en watje en doet afbreuk aan de mannelijkheid die homo's zeker wel (willen) bezitten.

'Bij ons op school is het, zeg maar, normaal als scheldwoord: 'je doet als een homo', 'je bent een homo.'

'Bij mij op school zegt iemand er meteen iets van als je 'homo' zegt! Dan krijgt diegene meteen iets terug naar zijn hoofd.'

'IK GELOOF WEL DAT HOMO'S ER LAST VAN KUNNEN HEBBEN, IK HOOR HET NIET EENS MEER ALS HET TEGEN MIJ GEZEGD WORDT. HET WORDT GEWOON STANDAARD GEBRUIKT.'

'Nee lesbo, dat wordt dan weer niet gezegd.'

'Lesbo gebruik je niet als scheldwoord, dat is geil. Homo, dat vinden ze vies.'

Volgens de jongeren kan – als je nog in de kast zit en dus ook nog niet kan zijn wie je echt bent – het horen van 'homo' als scheldwoord ingewikkeld zijn. Als iemand het woord achteloos gebruikt, doet dat zeer. Jongeren vinden dat als je vrienden je voor de gein voor homo uitmaken het minder zeer doet dan als een onbekende bijvoorbeeld op straat dat doet. Als je twijfelt over je geaardheid ben je extra gevoelig voor het gebruik van 'homo' als scheldwoord. Het komt dan erg dicht bij jouw identiteit waar jij onzeker over bent, die op dat moment wordt misbruikt. Het versterkt keer op keer jouw gevoel van beklemming en je identiteitsvraag.

Pesten op school

Wanneer iemand gepest wordt, moet de school daar direct op reageren vinden de jongeren, ook wanneer het om een docent gaat. Dit geldt voor alles: pesten op grond van seksuele geaardheid, haarkleur, hobby, religie, achtergrond, et cetera. Jongeren geven aan dat er op school wel vaak regels zijn, maar dat die in de praktijk niet altijd

worden nageleefd. Bij incidenten waarbij sprake is van homohaat ('potenrammen') moet volgens jongeren direct worden opgetreden, eventueel met een sanctie.

Kortom

Plagen is leuk, pesten niet. Iemand stelselmatig pesten of uitsluiten is nooit goed te praten. Wanneer je zeker bent over wie je bent en je daar goed bij voelt, verdien je respect, ook al zijn anderen het niet met je keuze en/of je gedrag eens.

De basis voor homovijandige gedrag gaat niet over homoseksueel zijn, maar over een vijandige houding tegenover 'anders zijn'. Wanneer personen onzeker zijn en geen weerbaarheid hebben, lopen zij grote kans om gepest te worden.

Binnen de jongerencultuur plagen jongeren, vooral jongens onder elkaar, elkaar voortdurend. Het scheldwoord 'homo' is een veelgebruikt (scheld)woord onder jongeren. Zelfs veel homoseksuele jongens zijn er aan 'gewend'. Toch kan het gebruik van dit woord kwetsend zijn voor jongens die homoseksueel zijn of daarover twijfelen.

Scholen moeten duidelijke regels omtrent pestgedrag hebben. Wanneer de regels overschreden worden, moet de school op een consequente manier maatregelen nemen en de respectcultuur de ruimte geven vinden de jongeren.

Homo of lesbo zijn

Eigenlijk denken opgroeiende jongeren nooit na over hun seksualiteit. Totdat ze geconfronteerd worden met homoseksuele gevoelens. Wat dan? Ineens behoren ze tot een minderheidsgroep.

In de kast

Homoseksuele jongens en meiden die nog niet 'uit de kast' zijn, worden vaak wel als zodanig bekeken.

'Ervan verdacht worden, ook al weten ze het zelf nog niet.'

'ALS JE GEWOON NORMAAL DOET EN NIEMAND IETS AAN JE KAN ZIEN, KUN JE ER WEL MAKKELIJKER VOOR UITKOMEN.'

Jongeren die worstelen met hun seksuele geaardheid zijn op zoek naar hun bestaansrecht en het recht te benoemen dat ze homo zijn. De homoseksuele jongeren zeiden dat dit een lastige periode is waarbij ze best wat hulp, steun en respect kunnen gebruiken.

'Als je in de ontdekkingsfase zit, dan ga je op zoek naar meer informatie. Ik ging toen op zoek in het biologieboek. Daar stond alleen in: 'je hebt homoseksuele mensen. Dat zijn mannen die op mannen vallen en vrouwen die op vrouwen vallen. Biseksuele vallen op beide'. Maar ja dat wist ik dus al. Dus daar schoot ik niets mee op.'

Uit de kast

Volgens jongeren verdienen homo's en lesbo's die uit de kast komen daarvoor respect, want dat is wie ze zijn. Het is zijn/haar leven, geaardheid en proces. Het is gemakkelijker om uit de kast te komen als je zeker weet dat je homo of lesbo bent. Je bent dan zekerder over wie je bent.

En dat je het tegen een klein clubje goede vrienden vertelt, is logisch.

Het maakt echter wel een verschil hoe je je als homo of lesbo gedraagt. Dat is namelijk een keuze, anders dan homo of lesbo zijn. Verschillende homo's en lesbo's gaven in de gesprekken aan dat zij er tegenop zagen om uit te kast te komen. Achteraf bleek het vaak mee te vallen en reageerde hun omgeving positief.

Jongens

Uit de gesprekken bleek dat jongens in de eerste plaats vanuit zichzelf reageren: 'Als ze maar uit mijn buurt blijven'. Als een jongen uit de kast komt, krijgt hij het moeilijk met mannelijke vrienden en kennissen: het is een verloochening van het 'man zijn'. Vriendschappen veranderen: dat wat de jongensgroep bindt – de meiden –, heeft niet (meer) de interesse van de homo.

'IK DENK DAT MENSEN DENKEN DAT ALS HOMO'S IN DE KAST ZIJN ZE ER NIKS MEE DOEN. MAAR DAT ALS ZE UIT DE KAST ZIJN ZE OOK ECHT GAAN PROBEREN CONTACT MET JONGENS TE LEGGEN. IK DENK DAT ZE DAAR BANG VOOR ZIJN.'

Meiden

Meiden reageren in de eerste plaats vanuit de ander: 'Het lijkt me moeilijk om homo te zijn, maar mij maakt het niet uit'. Zij vinden lesbo's minder bedreigend en een homovriend is juist een verrijking.

'Als je verliefd bent en een relatie hebt, dan kan niemand er omheen dat je homo of lesbo bent. Dan kunnen mensen er alleen

maar respect voor hebben. Als je nog niet zeker bent, word je waarschijnlijk gepest.'

Drie soorten homo's/lesbo's

Volgens jongeren zijn er drie soorten homo's en lesbo's. Er zitten verschillen in de manier waarop homo's en lesbo's hun homoseksualiteit uiten en zich gedragen.

Ten eerste zijn er de homo's die uit de kast komen en er zeker van zijn dat dit is wie ze zijn. Ze zijn niet extreem vrouwelijk of mannelijk. Hiervan hebben jongeren geen 'last'; ze gedragen zich als ieder ander.

Dan zijn er jongens die zich, zodra ze uit de kast zijn gekomen, vrouwelijker gaan gedragen. Deze jongeren hebben het moeilijk op school. Het overnemen van vrentrekjes wordt namelijk gezien als een uiting van onzekerheid.

'Hij kwam toen ineens met roze shirts en een tasje op school. Dan vraag je er wel een beetje om dat mensen er iets van gaan zeggen.'

'Ik heb dan gewoon zoiets van dat ze het moeten bewijzen ofzo.'

Ten slotte is er nog een categorie die zeer vrouwelijk is, in de volksmond ook wel oneerbiedig aangeduid als 'flikkers', 'nichten' of 'mietjes'. Zij vallen duidelijk buiten de jongensgroepen, maar zijn voor meiden aantrekkelijk om mee om te gaan.

'HET ZIJN MEIDEN EN JONGENS IN EEN!'

Ook bij de lesbo's zijn er verschillende groepen.

Ten eerste zijn er de lesbo's die uit de kast zijn gekomen en zich 'normaal' gedragen. Ze zijn wie ze zijn en daar zijn ze zeker van.

Dan zijn er de meiden die voor jongens spannend en sexy zijn. Zij worden de 'lipsticklesbo's' genoemd. Het is vaak geen probleem wanneer een vriendin uit de kast komt. Het verandert de vriendschap niet essentieel.

'MEIDEN ZOENEN BEST WEL VAAK MET HUN BESTE VRIENDIN, GEWOON VOOR DE GEIN.'

'Meiden experimenteren meer dan jongens.'

De laatste groep wordt ook wel oneerbiedig aangeduid als 'tuinbroekpotten'. Zij vallen zowel buiten de jongens- als de meisjes-groep. Zelfverzekerde lesbische meiden vormen een eigen groep. Als ze angstig en onzeker zijn, worden ze zielig gevonden en lopen ze het risico geplaagd en gepest te worden.

Kortom

Jongens kunnen er veel moeite mee hebben als blijkt dat iemand in hun directe omgeving homo is. Het zorgt voor een (fysieke) afstand. Meiden hebben er minder problemen mee als een vriendin lesbisch is.

Onzekere jongeren worden gepest, maar als ze eenmaal uit de kast zijn, verdienen ze respect. Dan accepteren ze namelijk wie ze zijn. Toch blijft het belangrijk om vooral 'normaal te doen' vinden de jongeren.

Het is onmogelijk te voorkomen dat (homo)jongeren, die worstelen met hun identiteit, problemen ondervinden. Ga met jongeren in gesprek en zie dat juist een positieve houding ten opzichte van 'anders zijn' het sleutelwoord is tot respect. Jongeren vinden dat er meer openheid moet zijn.

'JE KAN ZO LEKKER KLEREN KOPEN MET EEN HOMO.'

De school als platform

De school is een afspiegeling van de maatschappij. Je ziet er dezelfde gevoelens, discussies en problemen terug. Dat geldt ook voor homoseksualiteit. Toch bleek uit de gesprekken met jongeren dat veel scholen de discussie over homoseksualiteit niet aangaan.

Uit onderzoek van de Nationale Jeugdraad¹³ (2006) blijkt dat 51 procent van de jongeren het belangrijk vindt dat er over homoseksualiteit gesproken mag worden. In de praktijk blijkt dat maar weinig scholen dit doen.

'BIJ MIJ OP SCHOOL WORDT ER EIGENLIJK NIET OVER GESPROKEN. ZE ZULLEN ER WEL ZIJN, MAAR JA, JE HOORT HET NIET. HET WORDT ALS SCHELDWOORD GEBRUIKT. MAAR IK HEB NOG NOOIT GEHOORD VAN IEMAND DIE ECHT HOMO WAS.'

'Het ligt heel erg aan hoe je school met jou omgaat en hoe jij met je school omgaat. Als je inderdaad al te horen krijgt van iemand 'als je homo bent dan kun je beter naar een andere school gaan' op wat voor school zit je dan?! Dan betekent dat toch dat het tolerantieniveau heel erg laag is?'

Homo's op school

Op school komen jongeren in aanraking met mensen die andere opvattingen hebben dan zichzelf. Bovendien kom je elkaar ook nog eens regelmatig tegen. 'Vluchten' is niet mogelijk. Toch betekent dat niet automatisch dat er op school ook over homoseksualiteit gesproken wordt.

'Ik ben openlijk homoseksueel. Maar als dat niet zo was, zou er op mijn school niet over worden gesproken.'

¹³ 'Seksualiteit en Tolerantie. Homo-emancipatie op school' Nationale Jeugdraad, 2006.

'HET GAAT ER GEWOON OM DAT HET BESPREEKBAAR IS. NIET DAT HET ER CONSTANT OVER MOET GAAN.'

'Het moet op school niet gaan over wat het is, maar hoe te accepteren dat het er is.'

In een veilige, open schoolcultuur is het vanzelfsprekend makkelijker om uit de kast te komen. Op scholen met veel leerlingen met een 'anti-homo' achtergrond, is het moeilijker voor homo's en lesbo's. Dit zijn scholen waar 'anders zijn' zichtbaar niet wordt geaccepteerd. Op orthodoxe scholen is vaak een minder open cultuur om homo of lesbo te zijn, zo ervaren de jongeren.

'DAN KAN-IE BETER EEN ANDERE SCHOOL ZOEKEN.'

Bij leerlingen voert echter, meer dan bij hun ouders, respect de boventoon wanneer het onderwerp 'anders zijn' wordt geagendeerd. De jongeren zeiden dat op veel scholen ook de leraren geen goed voorbeeld geven van de door leerlingen gewenste respectcultuur. Dit geldt ook voor hoe zij omgaan met homo's en lesbo's binnen de eigen schoolcultuur.

Op grote scholen speelt dit minder. Daar ga je makkelijker op in de massa en ben je anoniemer. Ook vind je er meer gelijkgezinden. Mbo-leerlingen gaven aan dat er in het mbo sowieso minder interesse is in wie je bent als leerling.

'Het kan ze toch niet schelen of ik er wel of niet ben.'

Als het onderwerp niet bespreekbaar is en de schoolleiding geen stelling neemt, kan dat leiden tot excessen.

Zichtbaarheid vergroten

In een recent onderzoek van het SCP (Keuzenkamp, 2007) wordt ingegaan op de rol van de school met betrekking tot de acceptatie van homoseksualiteit. Het gaat hierbij niet alleen om het verschaffen van lesmateriaal en didactiek waarin homoseksualiteit een plek heeft, maar ook om de zichtbare acceptatie van homoseksuele docenten.

Leerlingen dienen te weten wat de normen en waarden zijn binnen de schoolcultuur. Daarbij hoort ook gedrag in en rond de school ten opzichte van leerlingen die 'anders zijn'.

'Als een persoon erg sterk is en die zegt 'hier sta ik voor', dan is het ook heel erg moeilijk om door anderen gekwetst te worden. Als die persoon er misschien niet helemaal achter staat, dan kan die persoon beïnvloed worden en dan kan het juist weer helemaal fout lopen en kan diegene er juist extra ongelukkig door worden. Dus daarom is het ook erg belangrijk dat de sfeer op school heel erg open is en tolerant.'

Rol en betekenis voorlichting

In een goede schoolcultuur staat respect voor 'anders zijn' centraal. Speciale homo-voorlichting werkt stigmatiserend en is olie op het vuur van wie moeite heeft met homoseksualiteit. Volgens jongeren moet voorlichting op school dan ook uitgaan van het promoten van respect en liefde voor iedereen. Een van de belangrijkste aanbevelingen uit de verschillende gesprekken die gevoerd zijn met jongeren, is dat de school hét platform is om de diversiteit (van o.a. cultuur, religie, seksuele gaardheid

en afkomst) en daarmee de identiteit van jongeren bespreekbaar te maken.

'ONBEGRIIP KAN OOK KOMEN DOOR ONWETENDHEID.'

'Ik denk dat als een school een omgeving creëert waarin alles mogelijk is en geaccepteerd wordt, dat het dan voor menig leerling veel makkelijker wordt om zichzelf te ontdekken en zichzelf te kunnen zijn.'

Er zijn scholen die homoseksualiteit bespreekbaar maken, maar slechts weinig bestuurlijke organisaties hebben dit onderwerp opgepakt. Degenen die het wel hebben gedaan, zijn zeer uitgesproken over de identiteit van de school en het omgaan met homoseksualiteit. Deze identiteit kent echter wel zijn grenzen. Die worden bepaald door de Grondwet en de AWGB. Een recent voorbeeld hiervan is de visienota van de Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs¹⁴ (VGS). Deze nota dient als leidraad voor het beleid van reformatorische scholen ten aanzien van homoseksualiteit. Het document pleit voor een veilige schoolomgeving voor leerlingen en medewerkers waarbij (onder andere) homohaat actief wordt tegengegaan. Minister Plasterk gaf in een reactie aan de Tweede Kamer aan dat hij in principe positief staat tegenover het innemen en uitdragen van een visie met betrekking tot homoseksualiteit, maar bezorgd is over de invulling en de wettelijke kaders van deze visienota: 'Mijn zorgpunt betreft de invulling van de kerndoelen van het onderwijs. Maken de leerlingen in het reformatorisch onderwijs ook kennis met andere visies op homoseksualiteit? Dat hoeft niet ten koste te gaan van de eigen levensbeschouwelijke visie van de school: men kan de eigen visie geven, maar geeft ook vanzelfsprekend informatie over andere visies en gaat daarover in gesprek. Dit uitgangspunt geldt uiteraard voor alle scholen'. 'Daarnaast geeft de VGS aan binnen de kaders van de wet te willen opereren, maar ze lijken deze (te) ruim op te vatten. Dat kan ze in botsing brengen met de Algemene wet gelijke behandeling'.¹⁵ Jongeren stellen hierop dat dit soort visiedocumenten beter zijn dan niets,

¹⁴ Visienota (homo)seksualiteit, Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs, juni 2008.

¹⁵ Fragment uit brief minister Plasterk d.d. 1 september 2008 aan De voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal

omdat zij duidelijkheid scheppen over de schoolcultuur en kaders en regels bieden voor alle betrokkenen.

'Dan kun je als homo zelf beslissen of je op die school wilt zitten of niet.'

Voorlichting door mensen van buiten school wordt door de jongeren verschillend beleefd. Enerzijds wordt het gezien als homoreclame, stigmatiserend voor homo's en olie op het vuur voor antihomoseksuele gevoelens.

'Dan komt er een homo voor de klas vertellen dat hij het vroeger moeilijk had omdat hij homo was, maar nu gelukkig is, want iedereen accepteert hem. Dat interesseert me eigenlijk helemaal niet.'

Anderzijds is het leuk en leerzaam om kennis te maken met jongeren die 'anders zijn'. Als het maar gaat over de overeenkomsten tussen mensen, in plaats van de verschillen.

'NOU, DAN KEN IK NOG WEL VEEL MEER SOORTEN MENSEN DIE HET MOEILIK HEBBEN. DAAR KRIJGEN WE TOCH OOK GEEN LES VAN?'

De meest aansprekende 'andere' groepen, naast homo's, om eens mee kennis te maken en respect voor te ontwikkelen zijn: de niet-Nederlandse culturen, orthodox christelijke en islamitische gelovigen, gehandicapten, stotteraars, asielzoekers en hoogbegaafden.

'Als het gaat om respect voor elkaar en hoe je met elkaar omgaat. Dat moet in alle lessen een plek hebben. Godsdienst of maatschappijleer is dan het makkelijkste om mee te beginnen.'

Qua lesmateriaal zou het goed zijn als er af en toe een tekst voorkwam waarin – zonder er nadruk op te leggen – homoseksualiteit voorkomt.

'WAAROM GAAT HET IN DE VOORBEELDEN VAN EEN ECONOMIEBOEK ALTIJD OVER EEN MAN EN EEN VROUW? DAT KAN TOCH OOK EEN KEER GAAN OVER TWEE MEIDEN DIE GAAN SAMENWONEN OF EEN CHRISTEN EN EEN MOSLIM DIE EEN RELATIE HEBBEN?'

Lesmateriaal kan ook een negatieve rol spelen wanneer je worstelt met de vraag of je homo of lesbo bent. In het eerste rondetafelgesprek werd bijvoorbeeld door jongeren aangegeven dat biologieboeken homoseksualiteit als een genafwijking beschrijven.

'Wat ik heel erg gemist heb op school is dat we een biologieboek hadden met een heel klein stukje over homoseksualiteit en dat was het dan. En dan voel je zelf ook wel, ja, dat het abnormaal zou zijn.'

'Als het in het biologieboek nou eens zou gaan over hoe het voor hem of haar was toen die ontdekte dat die homoseksueel was, dan creëer je al een soort sfeer dat het oké is en dan kun je het ook meteen hebben over vragen van mensen.'

'Het gaat er dan ook om hoe dit verhaaltje wordt behandeld in de klas.'

'Het is dus niet zo dat het ineens in elk boek over homoseksualiteit moet gaan. Het gaat erom dat je laat zien dat er meer mogelijkheden zijn dan jongetje-meisje. Dat een meisje dat verliefd wordt op een meisje en dat je dan weet 'Hé, ik mag er ook zijn'.'

Een veilige schoolcultuur

In een veilige schoolcultuur mogen alle mensen op school zichzelf zijn. De school is een vrijplaats om te praten over en oefenen met je identiteit. Daarvoor is communicatie en zijn (gedrags)regels noodzakelijk. Wanneer er een respectcultuur is op school, is er namelijk ook plek voor de mensen die geen problemen hebben met homoseksualiteit, maar wel afstand willen houden. De schoolleiding geeft duidelijk aan waar de grens ligt en treedt consequent op tegen personen die de grens overschrijden.

'Ik weet niet of er homo's of lesbo's zijn op mijn school. Als ze er zijn, laten ze het gewoon niet zien. Je denkt wel van iemand 'diegene is homo', maar die zegt het toch niet. Ze zijn dan bang om gepest te worden.'

'Ik zit eigenlijk op een school die heel open is, we hebben zelf vier of vijf homoseksuele leraren en die gaan er ook gewoon goed mee om. En die praten daar ook openlijk over. Dus je creëert al een heel open sfeer als leraren geen grapjes over homo's maken en er zelf open voor uitkomen.'

Rol van toezicht

Een van de deelvragen van dit onderzoek was of toezicht kan bijdragen aan een oplossing voor homovijandig gedrag. Het creëren, uitbouwen en behouden van een veilige, open en respectvolle schoolcultuur is een taak van de school zelf, evenals er op toezien dat de eigen regels nageleefd worden. Het is van belang dat de scholen verantwoording over hun beleid afleggen aan ouders, leerlingen en docenten.

Binnen het lesaanbod van burgerschapscompetenties kunnen artikel 1 van de Grondwet en de AWGB een prominente plaats innemen. Volgens jongeren zou het goed zijn als de overheid (bijvoorbeeld de Inspectie van het Onderwijs) hier toezicht op houdt.

Kortom

De school is een vrijplaats om te praten over je identiteit. Voorlichting over en het agenderen van 'anders zijn' en alles wat daarbij bestaat is een taak van de school. Om dat voor elkaar te krijgen, zijn communicatie en (gedrags)regels noodzakelijk. Een goede schoolcultuur wordt in samenspraak met leerlingen, docenten en andere betrokkenen vormgegeven. Ook moet de school duidelijk aangeven waar de grens ligt en consequent optreden tegen personen die deze grens overschrijden. Dat is de eigen verantwoordelijkheid van de school. Het zal voor elke school anders zijn hoe een open veilige respectcultuur te creëren, te vergroten of te behouden.

Het is van belang dat de scholen verantwoording over hun beleid afleggen aan ouders, leerlingen en docenten. Binnen het lesaanbod van burgerschapscompetenties zouden artikel 1 van de Grondwet, de AWGB (en daarmee ook seksuele geaardheid) een prominente plaats moeten innemen. Het zou goed zijn als de overheid hier toezicht op houdt, vinden de jongeren.

**'ALS IEMAND BIJ ONS
OP SCHOOL ZOU
ZEGGEN DAT DIE
HOMO IS, DAN
WORDT DIE
ZEKER GEPEST.'**

Conclusie en aanbevelingen van de jongeren

In Nederland wordt verschillend gedacht over en omgegaan met homoseksualiteit. Jongeren vinden dit typisch voor de wijze waarop in het algemeen omgegaan wordt met mensen die 'anders zijn'. Minderheden worden getolereerd, maar wel als afwijkend gezien. Acceptatie wil zeggen dat je iemand als je gelijke ziet. Dat gaat dus verder dan tolerantie. Acceptatie vindt zijn basis in respect: mogen zijn wie je bent.

Volgens jongeren kun je tegen homoseksualiteit zijn, maar toch respectvol met elkaar omgaan. Je kunt elkaar accepteren zonder het eens te zijn over de manier waarop de ander zijn leven leeft. Dat is in de ogen van jongeren respect.

De basis van homovijandig gedrag gaat volgens de jongeren niet over homoseksueel zijn, maar over een vijandige houding tegenover 'anders zijn'. Dit opvallend 'anders zijn' vindt zijn oorsprong in een gevoel van onzekerheid. Onzeker zijn over jezelf als homo is een bron voor pesten. Wanneer je zeker bent over wie je bent, je daarbij goed voelt, ben je weerbaar en bestand tegen geintjes, plagen en ook pesten. Ben je als jongere eenmaal uit de kast, dan verdien je respect. Dan accepteer je wie je bent. De jongeren zeiden dat het belangrijk is dat je daarbij normaal blijft doen. Homovijandig gedrag – en daarmee al het vijandig gedrag tegen mensen die 'anders zijn' – behoort voor jongeren tot de excessen en die moeten altijd bestraft worden.

Homoseksualiteit maakt de jeugdcultuur complexer, maar ook rijker. Het dwingt jongeren na te denken over wie ze zijn, waar ze staan en hoe ze met elkaar omgaan. Homo's hebben het binnen de jongerencultuur moeilijker dan lesbo's. Zij ondervinden vaker uitsluiting binnen de jongensgroep.

Dit kan hun zoektocht naar gelijkgezinden verklaren.

Begrip voor andere mensen draagt bij aan het op een goede manier met elkaar omgaan. Kennis over diversiteit is daarbij noodzakelijk. Dit kan onder andere bereikt worden door te leren over andere culturen, leefstijlen, ideeën, et cetera. Dit gaat dan ook over homoseksualiteit. Scholen spelen een belangrijke rol in het creëren van een veilige en open cultuur, waarin ruimte is voor tolerantie en acceptatie.

Jongeren geven heel duidelijk aan dat geforceerde aandacht voor homoseksualiteit stigmatiserend kan werken en olie op het vuur kan zijn van degenen die er moeite mee hebben. Aandacht voor 'anders zijn' in het algemeen is zeer belangrijk en zou daarom een vast onderdeel moeten zijn van de dagelijkse schoolpraktijk.

Aanbevelingen van jongeren: wat betekent dit alles voor de school?

Als school voorkom je niet dat homo's en lesbo's in de jongerencultuur moeite hebben met het hervinden van een plek. Wel kan de school ze steunen door het onderwerp bespreekbaar te maken, een veilige respectcultuur te creëren en lesmateriaal aan te reiken dat aansluit op diversiteit. Hierdoor wordt de respectcultuur gestimuleerd. Jongeren zien graag dat schoolbesturen een standpunt innemen, regels bepalen en hierop toezien. Dit om veiligheid voor 'anders zijn' te garanderen. De kunst is om een veilige omgeving te creëren voor alle meningen en ideeën, zonder dat er een te heftige discussie ontstaat. Volgens jongeren zou het goed zijn als toezicht wordt gehouden dat elke school dit doet en dat binnen het lesaanbod van burgerschapscompetenties de Grondwet artikel

1 en de Algemene wet gelijke behandeling een prominente plaats innemen.

De Inspectie van het Onderwijs

De Inspectie van het Onderwijs vindt vooral belangrijk dat de schoolbesturen veiligheid voor diversiteit gaan waarborgen. Leerlingen, die respect als geen ander begrijpen, daarbij betrekken is essentieel.

Homoseksualiteit is iets wat er gewoon is en altijd zal blijven. Erover praten in de context van 'hoe gaan wij met elkaar om?' helpt om er respect voor te hebben en te accepteren dat het onderdeel is van de samenleving. De term 'multiculturele samenleving' is volgens jongeren iets voor volwassenen, net als het woord 'homo-emancipatie'. Juist door over deze onderwerpen te praten en het omslagpunt tussen tolerantie en acceptatie en houding en gedrag te bespreken, maakt de klas samen met de docent een proces door. De docent heeft hierbij de rol van gespreks- en procesbegeleider. Hij of zij heeft de taak grenzen te bewaken, zodat niemand gekwetst wordt door de uitspraken van een ander. Op de lerarenopleiding en in scholing zou dit onderwerp meer aandacht moeten krijgen, zodat docenten zich hierin kunnen bekwaamen. Docenten hebben handvatten nodig om een veilige respectcultuur in de klas te creëren. Essentieel is dat de docent zich hierin gesteund voelt door de schooldirectie.

Het is belangrijk om op een respectvolle manier te blijven communiceren. Op het niveau van respect gaat het dan over het blootleggen van overeenkomsten, niet van verschillen. Het kan bijvoorbeeld gaan over de moeilijkheden die jongeren tegenkomen wanneer ze opgroeien. Niet alleen homo's en lesbo's hebben daar moeite mee, maar ook heterojongeren. Dat zou dan het onderwerp van gesprek kunnen zijn.

De kracht van samenwerking kan ingezet worden om de verschillen tussen mensen te overstijgen. Daardoor worden de sterke punten van een ander zichtbaar. Dit proces kan een bijdrage leveren aan acceptatie en tolerantie en kan onderdeel uitmaken van de manier waarop scholen een veilige respectcultuur creëren.

De Inspectie van het Onderwijs vindt vooral belangrijk dat de schoolbesturen veiligheid voor diversiteit waarborgen. Leerlingen daarbij betrekken is essentieel.

Suggesties van jongeren

- Stel duidelijke regels op die invulling geven aan 'hoe gaan wij hier met elkaar om?'.
    - Maak 'anders zijn', zoals homoseksualiteit, identiteit en diversiteit, bespreekbaar.
    - Geef docenten de middelen om als procesbegeleider op te kunnen treden.
    - Geef grenzen aan; leerlingen moeten vrijuit kunnen praten zonder anderen daarmee te kwetsen. Steun als schoolleiding leerlingen en docenten hierin.
    - Bied lesmateriaal aan waarin homoseksualiteit geïntegreerd is of als onderwerp is opgenomen. Dit kan ook voor vakken als Nederlands, maatschappijleer, godsdienst en economie.
    - Zorg dat homoseksualiteit de aandacht krijgt die het verdient, 'anders zijn' is tenslotte een onderwerp dat iedereen raakt.
    - Geef homoseksualiteit geen aparte aandacht, maar behandel het binnen een allesomvattende les over respect.
  - Stel een duidelijk pestprotocol op en reageer direct en adequaat wanneer iemand (docenten, leerlingen, conciërges, bestuurders) de regels overtreedt.
  - Creëer een veilige respectcultuur, zodat iedereen die op de school rondloopt zich vrij voelt om zichzelf te zijn, ook als dat 'anders' is.
  - Praat met jongeren niet over verschillen, maar over dat wat hen gelijk maakt en creëer een gezamenlijk doel.
-

Literatuur

Boschma, J. & I. Groen (2006). *Generatie Einstein. Slimmer, sneller, socialer*. Amsterdam: Amsterdam: Pearson Education Uitgeverij.

Inspectie van het Onderwijs (2006). *Toezicht op Burgerschap en Integratie*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Keuzenkamp, S. (2007). *Monitoring van sociale acceptatie van homoseksuelen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

Keuzenkamp, S.[et.al] (2006). *Gewoon doen. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

Grubben, G. (2004). *Discriminatie in de buurt*. Utrecht: Landelijk Bureau Racismebestrijding. (www.art.1.nl, gezien op 7 oktober 2008)

Nationale Jeugdraad (2006). *Seksualiteit en tolerantie. Homo-emancipatie op school*. Utrecht: Nationale Jeugdraad.

OCW (2007). *Lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011*. (Brief van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal, 9 november 2007). Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

OCW (2007). *Gewoon homo zijn. (Nota) Lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

OCW (2008). *Reactie op de visienota VGS (homo)seksualiteit en reformatoerisch onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

VGS (2008). *Visienota (homo)seksualiteit*. Ridderkerk: Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs (VSG).

Bijlage I

Samenstelling groepen Amsterdam en Nunspeet

Totaal 59 respondenten

Nunspeet

Groep 1: N = acht jongens van 14 t/m 18 jaar;

Groep 2: N = elf meisjes van 14 t/m 18 jaar;

Groep 3: N = elf jongens en meisjes gemengd van 14 t/m 18 jaar.

Amsterdam

Groep 1: N = negen jongens van 14 t/m 18 jaar;

Groep 2: N = tien meisjes van 14 t/m 18 jaar;

Groep 3: N = tien jongens en meisjes gemengd van 14 t/m 18 jaar.

Leeftijd:

11 jongeren van 14 jaar

12 jongeren van 15 jaar

17 jongeren van 16 jaar

11 jongeren van 17 jaar

8 jongeren van 18 jaar

Opleiding:

13 jongeren van het gymnasium/vwo

11 jongeren van de havo

29 jongeren van het vmbo

1 jongere van de mavo

4 jongeren van het mbo

Afkomst:

41 jongeren van Nederlandse afkomst

7 jongeren van Marokkaanse afkomst

1 jongere van Turkse afkomst

1 jongere van Tunesische afkomst

4 jongeren van Surinaamse afkomst

1 jongere van Argentijnse afkomst

- 1 jongere van Portugese afkomst
- 1 jongere van Servische afkomst
- 1 jongere van Kaap-Verdische afkomst
- 1 jongere van Armeense afkomst

Nieuwe jongeren aanwezig bij de rondetafel (naast de jongeren uit de voorrondes)

Leeftijden:

- 1 jongere van 14 jaar
- 4 jongeren van 15 jaar
- 1 jongere van 16 jaar
- 1 jongere van 17 jaar
- 2 jongeren van 21 jaar
- 1 jongere van 22 jaar
- 1 jongere van 23 jaar

Opleiding:

- 4 jongeren van het vwo
- 2 jongeren van de havo
- 1 jongere van het vmbo
- 1 jongere van het mbo
- 3 jongeren onbekend

Afkomst:

- 11 jongeren van Nederlandse afkomst

Colofon

Auteursrecht voorbehouden

Gehele of gedeeltelijke overneming of reproductie van de inhoud van deze uitgave op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbende is verboden, behoudens de beperkingen bij de wet gesteld. Het verbod betreft ook gehele of gedeeltelijke bewerking.

Onderzoek

Bureau Keesie, Amsterdam
Inspectie van het Onderwijs

Redactie en productie

Inspectie van het Onderwijs

Vormgeving

Blik grafisch ontwerp, Utrecht

Drukwerk

Koninklijke Broese & Peereboom, Breda

Uitgave

Inspectierapport 2008-29
februari 2009

Postbus 51-nummer 22BR2008G029

ISBN: 978-90-8503-130-7

Exemplaren van deze brochure zijn telefonisch te bestellen bij de Postbus 51 Infolijn. Telefoonnummer 0800 - 8051 (gratis), elke werkdag van 8.00-20.00 uur of via internet op www.postbus51.nl

Deze brochure staat ook op internet:
www.onderwijsinspectie.nl

